მ ე ფ ე

დიმიტრი თავ-დადებული.

პ ო ე მ ა

ბროსე

ილია ჭავჭავაძისა.

ტფილისი

სტამბა გრ. ჩარკვიანისა | Тип. Гр. Чарквiани

1899

I.

«მოდით, შვილნო, აქ მოგროვდით,
გეტყვით გულის გასათბობსა, —
ვინ ვიყავით, რა ვიყავით
ჩვენ ქართველნი წინა დროსა, —
იმ დროს, როცა . . . .
. . . .
როცა მამულის შვილობა
სასახელოდ იყო ჩვენში.
შვილნო, თქვენნი წინაპარნი.
ეგრე გულ-ქვად როდი იყვნენ...
ძმა ძმასა და მამა შვილსა
მამულს ხოლმე შეჰსწირვიდნენ.
შვილის ყოლა გლეხს, თუ თავადს,
მარტო მისთვის გვიხაროდა.
რომ მამულსა მეომარი
მით ერთი ემატებოდა.
ტკბილსა ძუძუს დედა შვილსა
იმ იმედით აწოებდა,
რომ სიცოცხლით, ან სიკვდილით
ის მამულს ასახელებდა.
უწინ ქართველს უხაროდა
მამულისთვის მტერთან ომი,

ან მოჰკლავდა, ან თავის თავს
შეაკლავდა როგორც ლომი.
მამულისთვის ვის ახსოვდა
განსაცდელი განსაცდელში!..
ტრფობა გვქონდა გულში აბჯრათ
და სატევრად ხმალი ხელში.
ეგრედ, შვილნო, აქ სცხოვრობდა
უწინდელი ქართველის შვილი,
მის მუდამი ნატვრა იყო
ან სახელი, ან სიკვდილი.
მათს მომდევარს ყოველს თქვენგანს
ჰყვანდა დიდი წინა-პარი...
რჯულის დაცვა, მიწა-წყლისა
მას მოწამეთ თქვენ წინ არი..

II.

«ეხლა რა ვართ? მწველელ-ფურად
თავი ჩვენი გარდვიქციეთ...
ის სახელი, ის დიდება,
ის ოჯახი დავაქციეთ ..
რაც ვყოფილვართ, ის აღარ ვართ,
რაც ვართ, ის ნუღარ ვიქმნებით..
ღმერთი გვიხსნის, თუ შვილთ მაინც
გზათ და ხიდათ გავედებით.

ერთხელ ყეინს აუშალა
თათარივე კაცი ერთი,
იმძლავრა და გადიყენა
ნახევარი სათათრეთი.
მეფე ჩვენი ყეინს თურმე
არ გადუდგა სხვასავითა...
ვაჟი-კაცის წესი არის,
კაცს შეჰრჩება ძმასავითა.
შეიბნენ და შეიჭიდნენ
ყეინი და გადგომილი;
ძმას ძმის ძვალი ატეხინეს,
მამის სისხლსა ღვრიდა შვილი.
დამარცხდა ბოლოს ყეინი,
გამდგარმა აკი აჯობა,
ის მოკლა და თვით დაიპყრო
სათათრეთის ბატონობა.
ის ხომ მოკლა, მის ცოლ-შვილიც
ცხენსა კუდით ათრევინა,
საცა კი მას მომხრე იყო,
თავები დააყრევინა.

V.

« ჯერი მიდგა ჩვენს მეფეზედ...
—«რატომ მე არ მომიდგათ,

იმას ცოცხალს არ გავუშვებ,
თუ პირში სული მიდგაო.»
გაუგზავნა მოციქული.
—«გამოცხადდი ჩემ წინ შენო,
თუ არ მოხვალ, შენს ქვეყანას
ნაცარ-ტუტას ავადენო».
დაგვიღონდა მეფე ქველი,
მიხვდა იმ ურჯულოს წადილს,
ისიც იცის იმ ღვთის-რისხვას
ჯართ სიმრავლე შეჰსწევს ქადილს.
რა ჰქნას? თვითონც მამაცია,
მამაციც ჰყავს ჯარი, ერი,
მაგრამ ერთს რომ ასი ჳცემდეს,
კლდეც რომ იყო, გაგტეხს მტერი.
დიდს ჩავარდა საგონებელს,
შეუდგა ბჭობას, რჩევასა...
—«წავალ მომკლავს და არ წავალ,
ამიოხრებს ქვეყანასა».
ბოლოს ბძანა:—«თავს მოვუყრი
მღვდელთ-მთავართ და დიდებულთა,
ოცჯერ ზომვა ერთხელ ჭრაო,
წესია მეფეთ ქებულთა.
«ვნახოთ ერთი რას მეტყვიან,
წასვლას, თუ წაუსვლელობას?

ჟრში ერის რას აირჩევენ,
მეფის თუ ქვეყნის დამხობას?»

VI.

«ბძანა და მსწრაფლ შეიყარნენ
დიდებულნი, მღვდელ-მთავარნი,
ვეზირნი და ნაზირები,
ბჭე-მდივნები, სპასალარნი.
წადგა მეფე კრების წინა
თამამად და დიდებულათ;
ყველამ დიდმა და პატარამ
თაყვანი ჰსცა ბატონს ყმურად.
ასე ჰშვენის მეფე იმ დღეს
ტანად, თვალად, იერითა,
მნახველთ თვალი ვერ გაიძღეს
იმის ჭვრეტით, ყურებითა.
უბძანა თუ:—«დიდებულნო,
საქმე მძიმე მაქვს თქვენთანა...
ის დღეა დღეს, ან მე ვიყო,
ან ჩვენი ტურფა ქვეყანა.
«შეიტყობდით, მომივიდა
ყეინისა მოციქული,
აქ მოდიო, მე მიბარებს
ჩემზედ გაბოროტებული.

«თუ არ მოხვალ, მე მოვალო,
აგიოხრებ ქვეყანასა,
საცა კი ფეხს დავადგამო,
ავადენ ნაცარ-ტუტასა.
«თუ წავედი, თქვენც ხომ იცით,
მე სიკვდილი არ ამცდება...
თქვენ რას მირჩევთ; მართალი ჰსთქვით,
მართლის თქმაა ერთგულება.»

VII.

«დიდებულნი წინ წამოდგნენ
ამ ამბით შეწუხებულნი,
მოვიდნენ და თაყვანი ჰსცეს,
აემღვრიათ მწარედ გულნი.
—«მეფევ! ნეტა რა გვიბძანე,
რა ასმინე ყურსა ჩვენსა!..
თუ შენ მოგკლენ, შენს სანაცვლოდ
რაღა დარჩეს ერსა შენსა?!
,,თუ შენ აღარ გვეყოლები,
რათ გვინდა სახლი ქონება...
ჩვენ შენისთანა დიმიტრი
სხვა არვინ დაგვებადება.
,,მოვიდეს რომ იმუქრება
ის ურჯულო სისხლის მსმელი,

მოვიდეს და წინ დახვდების
შენი ერთგული ქართველი.
მტრის მუქარას ერი შენი,
გვითხარ, როდის გაჰქცევია,
გვითხარ, როდის ქვეყნის მტრის წინ
ქართლს უკან დაუწევია!
„ბრძანე და იმ მუქარასა
ჩვენს მოსისხლეს შევანანებთ,
ან შევმუსრავთ მამა-პაპებრ,
ან მეფისთვის თავსა დავდებთ.
„სარცხვილია ერისათვის,
თავის მეფე მიჰსცეს მტერსა...
მეფევ სირცხვილს ნუ შეაჭმევ
ერსა შენსა შემნატრელსა.
ნუ, ნუ გვაჭმევ ემაგ სარცხვილს,
წამყოლს შვილის-შვილამდიე...
აქ მოვიდეს, მის დახვედრა
ამ ჩვენს ქედზედ დააჭდეო".

VIII.

„ახლა წადგა სპასალარი...
—„მეფევ, რაც სთქვეს მართალია:
შენ წასვიდე, შენ იქ მოგკლან,

ჩვენ წელზედ გვერტყას ხმალია?!
თუნდ რომ დავრჩეთ, ვინ რას გვერტყვის,
რით ჩავრეცხოთ ეს სირცხვილი?
არა, მეფევ!.. მამებს უთქვამთ, —
სასჯელით ან სიკვდილი.
ნუ შეგვიშლი მამათ ანდერძს
სირცხვილისგან დაგვიხსენი!..
მეფეს ჰფიცავ, — მამა-პაპებრ,
დღესაც გასჭრის ხმალი ჩვენი"
ბატონმა თავი ჩაჰკიდა
გვირგვინოსანი, ცხებული,
დიდხანს იყო დაღონებით
ეგრე თავ-ჩაკიდებული...

IX.

ბოლოს ბძანა: —„ ეს ქვეყანა
ღვთისაგან მაქვს მონაბარი...
მე დავრჩე და იგი წასდეს,
მითხარით რა მადლი არი!
ათი ერთზედ რომ მოვიდეს
მუქარას მტერს შევანანებ,
რა ვქნა, — ასი ერთზედ მოვა,
ამას ვწუხვარ და ვვალალებ.
ჩვენი კაცი ერთი ასსაც

ჯიცი, არ შეუშინდება,
მაგრამ ბოლოს სიმრავლე გძლევს,
ხალხი ურგოდ გამიწყდება;
მერმე უკაცურს ქვეყანას
დაჰსწვავს, დაბუგავს, დაანგრევს;
საყდრებსა და მონასტრებსა
დააქცევს, მიანგრ-მოანგრევს;
ხატებს, მამათ სალოცავსა
წამურტლავს და შეგვიგინებს;
ამოილებს მკვდრებს საფლავით,
ძაღლსა და ღორს ათრევინებს;
ქალწულთ ქალზედ ძალით მივა,
წაჰბილწავს, ნამუსს დაუმხობს;
ორსულ დედა-კაცებს კიდევ
მუცელსა ხანჯლით დაუპობს;
დედას თავის ძუძუთა შვილს
კბილთა დააგლეჯინებს;
უსუსურს ბავშვებს ძნად ჩაშლის
და ზედ კალოს ალეწინებს.

X.

,,ამდენი სული უბრალო
ტანჯვითა ამოწყდებიან;
საწყალის ხალხის ცოდვითა

ქვანიც კი ატირდებიან.
,,ქვეყნის ამოდენა ცოდვა
ჩემს თავზედ დატრიალდება,
წაწყმდება აქაც და იქაც
დიმიტრი მეფის ხსენება,
,,ეს სულ რისთვის? მარტო მისთვის,
რომ მე შიშსა გავექეცი,
ჩემი თავი გადვირჩინე
და ერი კი წყალს მივეცი.
,,მე მეფე ვარ და მეფობის
რიგიც ვიცი რაში არი..
ფუ, იმ მწყემსსა, თავს უშველოს,
მგელს გადუგდოს თავის ცხვარი...
,,სირცხვილს ამბობთ,—რა სირცხვილი?
მე ვეძლევი ნებით მტერსა,
ჩემს სიცოცხლეს, ჩემსა სისხლსა
თვითონ ვწირავ მე ჩემს ერსა.
,,თუ სიკვდილი სახელად გაქვთ
მაგდენს ჩემთვის ერთისათვის,
მაშ რად მიშლით თავ-დადებას
მე ერთს მთელის ერისათვის!..
,,არა! წავალ, არ დავდგები,
დე ასრულდეს ნება ღვთისა,
ხორცი მოკვდეს, სული ცხონდეს
მეფის თქვენის დიმიტრისა.''

XI.

—„შენ რას ბძანებ, მღვდელო მთავარო?
სიტყვა შენი გვიღირს ძვირად:
მართებს თუ არ ერისათვის
მეფეს თავი გასწირად?"
ატირდა და მოახსენა:
—„ჰე, მეფეო, მე თქმა მიჭირს...
მართალს ვიტყვი, თუმცა შენთვის
სული მიწუხს, გული მიტირს.
„მეფევ, უნდა თავი დასდო
ერისა და ქვეყნისათვის,
ღმერთს შეჰსცოდავს ვინც გამეიცხავს
მე ამ მწარე რჩევისათვის.
„მეფევ, რა კი ბედმან დაგდო
შენ ეს მძიმე საზღაური,
სხვას უკეთს ვერას გირჩევ
სიყვარული ბატონ-ყმური...
„ვჰსტირ და გირჩევ თავ-გაწირვას
რაკი რომ ეს დღე გვეწია,—
მოყვასთათვის თავ-დადება
ქრისტე ღმერთის ანდერძია.
„ვჰსტირ და გირჩევ ღვთის სახელით
ხორცი დასთმო სულისათვის,

შეჰდავება არ დაჰკარგოს
წუთის სოფლის გულისათვის!..“

XII

„მეფეს ძლიერ მოეწონა
მღვდელ-მთავრისა სიტყვა ბრძნული,
წარდგა ისევ კრებულის წინ
უფრო გათამამებული.
—„დიდებულნო, ხომ ისმინეთ
რაც ჰსთქვა წმიდა მღვდელ-მთავარმა!..
მოყვასთათვის თავ-დადება
გვიბძანა მაცხოვარმა.
„ნუ გადმიყვანთ ღვთისა სიტყვას,
ერს მეფე ვერ ვუღალატებ!...
წავალ და თუ ღმერთს ჰსწადიან,
ერისათვის თავსა დავჰსდებ,
„მე წავალ და ეს ქვეყანა
თქვენ უნდა გებარებოდეს,
ღარიბს ისე ჰყვაროთ,
რომ მდიდარს არ შენატროდეს;
„გლეხს თუ თავადს დიდს თუ მცირეს
მადლი თანასწორ მოჰფინოთ,
ობოლი, ქვრივი, უძლური
ძლიერს არ დამიჩაგვრინოთ,

,, თუ დავბრუნდე თქვენს სამსახურს
გადაგიხდით ორად ერთსა,
თუ არა და სული ჩემი
შეავედრეთ მაღალს ღმერთსა.''
    ატირდა და აატირა
ყველა კაცი იქ მდგომი;
გულის სილბო სიტურფეა,
თუ კაცია სხვაფრივ ლომი.
    მართალს ვაჟ-კაცს ის ამშვენებს
როცა გულითაც ლბილია;
რკინის კაცის თვალში ცრემლი
დიდ-სულოვნობის შვილია

XIII.

    ბძანა და მსწრაფელ დაიშალა
დიდებულთა იგი კრება...
უხმო მხლებელთ და უბძანა
წასასვლელად მოემზადება.
    ჰსთქვა და ურდოს კიდეც წავა
მეფე იგი უშიშარი,
თქმული გმირის კაცისათვის
თქმა და ქმნაო ერთი არი.
    გაათავეს სამზადისი
და მოვიდა დღეც წასვლისა;

ვით ჭინჭველა ფუსფუსებდნენ
შინა-ყმანი სასახლისა.
ხმა გავარდა ქალაქშიაც,
მეფე ჩვენთვის ჰსდებს თავსაო,
უშლიდნენ, არ დაიშალა,
ვერ ვუღალატებ ხალხსაო.''
შეიძრა მთელი ქალაქი,
ხალხი ეცა ერთმანეთსა;
მოზღვავდა, დაიგრიალა
და მიაწყდა სასახლესა.
მოვიდნენ, ნახეს მზად არის
რაზმი მეფის ამალისა,
სულ სამსეა ცხენოსნებით
მოედანი სასახლისა.
წინად ბარგით გაეგზავნათ
ჯორი, ცხენი დატვირთული,
აქ ვინც იყო, სალთად იყო
ტურფად კაზმულ, დარასტული.

XIV.

,,თავადნი და აზნაურნი
სულ ოქროს და ვერცხლში ისხდნენ,
ვერ იტყოდი, ვინ ვის ჰსჯობდა,
ყველა ასე კარგი იყვნენ.

წყობით იდგნენ და ისმოდა
აბჯრისა და რახტის ჟღერა
საამოა გაწყობილის
ზაყ-კაცებას რაზმის მზერა!
კაცი თვალს ვერ აშორებდა
მხედარსა და იმის ცხენსა,
თვით წუნი წუნს ვერ დაჰსდებდა
მათს სიკეთეს, სიტურფესა.
მარქაფად ცხენს ბევრს სხვასაცა
რაზმ გარეთა ატარებდნენ,
მათი მხედრნი დიდებულნი
მეფეს სასახლეში ასხდნენ.
იმ ცხენების მორთულობა
კაცს უშურველს შურს მოჰგვრიდა,
მძიმე რახტით დატვირთულნი
თითო თითო სოფლად ჰღირდა.
მაგრამ მათში ერთი იყო
თეთრი ცხენი არაბული,
უკეთეს ვერ ინატრებდა
კაცის უძღომელი გული.
მეფისა იყო ის ცხენი
თამამი თითქო ვეფხვია,
იმის უზანგში მეფის მეტს
ვერ ვის ჩაედგა ფეხია.
ამაყი იყო ლომსავით

და ნაზი როგორც მშველის,
სხვა მას ვერ იმორჩილებდა
თუ არ ბატონის ხელის.
ცეცხლს აფრქვევდა თჳალთაგანა,
ჰქუხდა, ჰსჭექდა, მრისხანებდა,
თითქო ლოდინს თაკილობსო,
ჰშფოთავდა და ტოტსა ჰსცემდა.

XV.

„გამობრძანდა ბოლოს მეფეც,
თან გამოჰყვნენ დიდებულნი,
ხმალ-გაპარჭით გაწყობილნი,
სამგზავროდ გამზადებულნი.
მეფეს ახლდა მხარ მარჯვნივა
გულ-მწუხარე მღვდელ-მთავარი
და მხარ მარცხნივ შუბლ-შეკრული
ჯავრით სავსე სპასალარი.
მღვდელ-მთავარი ჰსწუხს და ვაებს
მეფის თავ-გადადებასა,
სპასალარი კი ჰთაკილობს
უომრად დამარცხებასა.
ხალხიც დაჰხვდა თავის მეფეს
ვიშითა და წუხილითა,
მეფეს გული ამოუჯდა
მათთვის გულის-ტკივილითა.

უბძანა თუ: —„რასა ჰსწუხართ?
„იქმნას, რაც კი საქნელია!..
„ერისათვის თავ-დადება
„მეფისათვის სახელია.
„რაც მომივა, მომივიდეს,
„მე იმისთვის არ ვინაღვლო...
„თქვენ ჭირს დავხსნით... დეე ვიქმნე,
„მე ქვეყნის ჭირის სანაცვლო."
ხმა ჩაუწყდა, ვეღარ რა ჰსთქვა,
მოეგუბა თვალში ცრემლი...
თქმულა, ქვასაცა მაგარსა
გასტეხს ტყვიის ლბილი გრდემლი.
მოუმატა ხალხმაც სულთქმა,
ხმა გაისმა ქვითინისა,
გულსა ჰკლავდა გლოვა, ვიში
ობლისა და ქვრივ-ოხრისა.

XVI.

„უცებ მეფემ თვალი მოჰკრა,
ხალხი გაარღვა შუაზედ,
ორს მარჯვე ბიჭს ბერი-კაცი
მოჰყავთ მის წინ მოედანზედ.
მოჰყავთ ცახცახით, ხანხალით
ჩაჩანაკი და ბებერი,

მკერდზედ ჰსცემდა თოვლივითა
მოხუცებულს თეთრი წვერი.
  მოვიდნენ და გააჩერეს
ის მოხუცი მეფის წინა,
ბიჭები კვლავ მხრებში უსხდნენ,
თუმც ყავარჯენს დაებჯინა.
  ის ამ ქვეყნის აღარ იყო,
ფეხი ედგა სამარეში,
მაგრამ მაინც კი უცემდა
ადრინდელი გული მკერდში.

XVII.

,,მოახსენა: — ,,ჰე მეფეო,
,,ნუ შემირისხავ ერთგულ ყმასა!
,,მე ხომ მხედავ, გარდავსრულვარ,
,,სამარიდამ გაძლევ ხმასა.
  ,,მეფევ, ვისრად აგიღია
,,ტვირთი ჩვენის შავი-ბედის,
,,ბედის-წერას მიჰსცემიხარ
,,უბედურის ჩვენის ქვეყნის.
  ,,ვიცით, რომ არ შეშინდება
,,გული მეფის დიმიტრისა,
,,როცა ნდომობს თავ-გაწირვას
,,დიდი საქმე ქვეყნის ხსნისა;

,,მაგრამ ჩვენ რა გვეშველება,
,,ჩვენ, მეფეო, შენით დამკარგველთ?
,,მამობასა ვიღა უზამს
,,შენგან დაობლებულ ქართველთ?
,,ერს ოფლის მღვრელს და ტვირთ მძიმეს
,,ჭირსა ლხინათ ვიღა გვიქცევს?
,,წუთის სოფლის მძიმე უღელს
,,შენებრ, მეფევ, ვინ გაგვიწევს?
,,ამას ვსტირით, რომ მიდიხარ
,,და აობლებ შენსა ერსა;
,,ჩვენს ბედსა და მშვიდობასა
,,ვეღარ მოუმარჯავ ხელსა;
,,ჩვენებრ უძლურს, გაჭირებულს
,,მწეთ ვეღარ მიეშველები;
,,ღარიბს, ობოლს, ქვრივს და ოხერს
,,პატრონათ არ ეყოლები!..

XVIII.

,,ნუ ჰსწუხართო!.. განა, მეფევ,
,,ჩვენ ხელთ არის ეხლა გული?,
,,რკინაც იყოს, მაინც დაჰსდნეს
,,ამებრ ცეცხლში ჩაგდებული.
,,გულს რად გვიკლავ? რად მისდიხარ?
,,ნუ თუ, მეფევ, ხსნა არ არი!..
,,ქუდზედ კაცი დაუძახე,

,,მოაგროვე სპა და ჯარი.
,,ცოტა ვართ, მაგრამ კარგნი ვართ,
,,ვინც კია, ყველა დევია...
,,ბევრჯელ უნახავს ქართველის მტერს,
,,რომ ცოტაც ბევრის მძლევია
,,აქა, მეფევ, ორი ბიჭი
,,მხრებში რომ ამომჯდომია,
,,ორივ ჩემი შვილი არი,
,,ერთი მეორის მჯობია, —
,,მიირთვი და ინაცვალე.
,,ჩემს ქვეყანას მტლად დაუდე!..
,,ომში, მეფევ, გაჩვენებენ
,,რა ლომებს ჰზრდის ქართველის ბუდე.
,,შეჰკრიბე დიდი, პატარა,
,,გაუძეხ წინამძღოლადა,
,,მტერს წინ დახვდი.. ვინც უკუდგეს
,,დედამც შეერთოს ცოლადა!
,,ჩვენს საქართველოს, ჰე, მეფევ,
,,ბევრი რამ გარდაჰხდია,
,,მაგრამ უომრად მტრისა წინ
,,არ წაუხრია ქედია;
,,ნურც დღეს ვიზამთ ამ საქმესა,
,,უომრად ნუ დავმარცხდებით;
,,თუ ვერა ვძლევთ, დავიხოცნეთ
,,სახელითა და დიდებით!...

XIX.

,,უბძანა თუ— ,,ბერო-გაცო,
,,მესმის შენი ერთგულება. . .
,,შაბაშ ქართველს!.. გული თურმე
,,სამარემდე გულათ ჰრჩება,
,,მაგრამ გეტყვი, ჯარს არ შევკრებ,
,,არ ვინდომებ სისხლის ღვრასა,
,,მარტო ჩემის გულისათვის
,,მტერს არ შევაკლავ ათასსა.
,,ჩვენის ქვეყნის შავი-ბედი
,,როგორც ტაროსი იცვლება,
,,დრო მოვა და თქვენი თავი
,,უფრო მეტად დასჭირდება
,,მე ერთი ვარ, თქვენ მრავალი,
,,მიჯობს ერთით ბევრის რჩენა;
,,თუ თქვენ მე არ გემეტებით,
,,მე რად გაგიმეტებთ თქვენა?..
,,განა თვითონ ქრისტე-ღმერთისა
,,გადარჩენა არ ძალ-ედვა,
,,არ ინება და ქვეყნისთვის
,,ღმერთი იყო და ჯვარს ეცვა.

XX.

,,მაშ რად არის მეფე მეფედ,

,,თუ არ ქვეყნის ჭირთა მძლეა?
,,თუნდაც მოჰკვდეს ქვეყნისათვის,
,,ეგ სიკვდილი სიცოცხლეა.

,,არ არის მკვდარი, ვინც მოჰკვდეს
,,და ხალხს შესწიროს დღენია,
,,მკვდრად იგი თქმულა, ვისაც აქ
,,სახელი არ დარჩენია.

,,არ დავიშლი, ვსთქვი და კიდეც
,,თავი უნდა გავიწირო,
,,ისე მოვჰკვდე, რომ ჩემ გამო
,,დედა შვილზედ არ ვატირო.

,,წავალ მეთქი!.. თუ ღმერთს უნდა
,,მოხდეს იგი, რაც მიმელის...
,, მაგრამ ჯვარი თან მიმყვება,
,,საყვარელის ჩემის ქვეყნის.

,,ეჰ, რაც ჰსურდა არ დასცალდა
,,ჩემს წყურვილსა სულისასა!..
,,აწ იქმნას ის, რაც ჰსწადიან
,,განგებასა უფლისასა.

,,თქვენ ხომ მაინც აგცილდებათ
,,ხოცვა, ჟლეტა, ხრვა და რბევა...
,,მე კი... მეყოს, თუ გამყვება
,,თქვენი ლოცვა და კურთხევა.‘‘

XXI.

,,თითქო ზეცით ზარი იყო,
თითქო ღმერთი მოევლინა,—
ხალხა პირ-ქვე მყის დაემხო
საკვირველის მეფის წინა
თურმე დიდებას მადლისას,
კაცი მსწრაფლ დაუმონია,
ვით დიდს ბოროტს, ისეც დიდს მადლს
თავისი ზარი ჰქონია.

XXII.

,,მეფეს ერი შეეცოდა,
ჰსთქვა—,,მეც ვწუხვარ რომ გშორდებით...
,,ღმერთს ვჰსთხოვ იყვნეთ ჩემს შემდეგა
,,მშვიდობით და გამარჯვებით.
,,ნურას გიკვირთ, რომ ქვეყნისთვის
,,მეფე თქვენი თავს არ ზოგავს!
,,ამასა იქმს ყველა, ვინც კი
,,ჭკუით ჰსჭრას და გულით ზომავს.
,,მე მივდივარ!.. მეფე თქვენი
,,დიდს და მცირეს გეთხოვებით,
,,რაც დაგაკლეთ, ნუ შემრისხავთ,
,,რაც შეგცოდეთ, შემინდევით‘,.
ბძანა და ცხენიც მოართვეს,

ზედ მოახტა ვეფხვსავით;
ცხენზედ იგი დალოცვილი
გამობრწყინდა მზესავით.
მტერსაც კი რომ დაენახა,
თვალი გაუშტერდებოდა;
მისებრი ცხენზედ მოხდენა
ბევრს ვაჟ-კაცს ენატრებოდა.
გამოეთხოვა ყველაყას,
ვინც კი შინ, სახლში რჩებოდა,
სხვა კი ამხედრდა დიდ კაცი,
ყველა ვინც უნდა ჭყლეპოდა.
ამხედრდა თვით მღვდელ-მთავარიც—
შინ დარჩენა არ ინება,
შეევედრა თან წაყვანას
და მეფემაც დართო ნება.
წაბძანდა და თან იახლა
ის ამალა და მხედრობა.
უკან მიჰსტირის ერი, ბერი,
გლეხობა თუ დიდ-კაცობა.

XXIII

მანამ მეფე მიმავალი
ურდომდინა მივიდოდა,
იმისი მისვლის იმედი

ყვენს გადაჰწყვეტოდა, —
უბძანა თავის სარდლისთვის:
— ,,შეჰკრიბე ჯარი-ლაშქარი,
,,წადი, დიმიტრი მომგვარე
,,ან ცოცხალი, ანუ მკვდარი;
,,თუ არა, იმის ქვეყანას
,,შეესიე და მოსრეო,
,,სულ ძირს დაეც რაც წინ შეგხვდეს,
,,ქალაქი, თუ სიმაგრეო''.
წინ შეხვდა მეფეს ეს ჯარი,
მრავალი და უთვალავი,
მაშინვე მიხვდა, აქაო
ამბავია რაღაც ავი.
უხმო მხლებელთ და უბძანა:
— ,,ფიცსა გთხოვთ და უნდა მამცეთ:
,,თუ უკადრისი მაკადრონ,
,,თქვენ არავინ ხმა არ გასცეთ.
,,თავს დაისოცთ, ვერას უზამთ,
,,ჯარია მოზღვავებული;
,,თქვენს სიკვდილსაც არ იგმარებს,
,,თქვენგნით გაბოროტებული, —
,,წავა და ხალხს ამოგვიჟლეტს,
,,აგვიოხრებს ქვეყანასა...
,,ნუ თუ მთელს ხალხს ანაცვალებთ
,,ვაჟკაცთა თავილობასა!?

,,ღმერთს აცადეთ... დგე იქმნას
,,რაც ჩემს თავზედ განგებულა!
,, საცა არა ჰსჯობს, გაცლა ჰსჯობს
,,ბრძენთაგანა ასრე თქმულა.
,,კვლავ ფიცსა გთხოვთ: სისხლს ნუ დაღვრით,
,,ნულარ დამიმძიმებთ სულსა!..
,,განკითხვის დღეს მეფეს ჰკითხვენ
,,უმის სისხლს უქმად დანთხეულსა."

XXIV.

,,რას იქმოდნენ? მისცეს ფიცი
გამწყრალთა, გაბრაზებულთა.
სირცხვილის ჭამა ირჩიეს.
ქვეყნისთვის დავალებულთა.
ბეკრმა იკრა გულში ხელი,
ჰსთქვა გულ-მწარედ: ,,ვაი დედას!
,,დრო მოგვივა და ამ თათრებს
,,არ შევარჩენთ ჩვენს შერცხვენას!"
ბატონმა ბძანა:—,,ვინა ხართ?
,,წადით, ჰკითხეთ რა ჰსწადიან?
,,თუ მე უნდივართ, აქა ვარ,
ჰქმნან ის, რასაც მიქადიან .."
მალე დაბრუნდა უკანვე
მეფის კაცი-მოციქული,

მოახსენა:—,,სარდალს ვუთხარ,
,,მეფევ, შენი ბრძანებული.
.,მითხრა:—მეფე შენი გვინდა,
,,თუ მოგვეცა თავის ნებით,
,,არას ვერჩით თქვენს ქვეყანას,
აქედამვე დავბრუნდებით.‘‘
იამა, ბძანა:—მადლი ღმერთს,
რომ ქვეყანა გადმირჩება,
და ცოდვილი ჩემი სისხლი
ამაოთ არ დაიღვრება‘‘.
თვით წაბძანდა სარდლისაკენ,
მის წინ შეაყენა ცხენი,
უბრძანა თუ:—,,მე ვარ მეფე,
რაც გენებოს, იგი ჰქმენა,
მიჰსცვივდნენ უგადრისათა
ვით ძეს ღვთისას ურიანი,
შეჰკრეს, შებაწრეს ტყვესავით
მეფე, ხელმწიფე სვიანი

XXV.

,,მიჰგვარეს ყეინს ურჯულოს,
სისხლ-მსმელს ადამიანისას:
სადღერძელი აეშალა
ვით კრავის წინ მსეცსა ტყისას...

გაწყრა:—„როგორ გაბედე,
„არ გადუდეგ ჩემს მოსისხლეს?
„სთქვი პასუხი და იცოდე
„შენი განკითხვის დღეა დღეს.
„იცოდე, რომ წინვე მითქვამს,
„თავი უნდა მოგეკვეთოს!
„ამის შეცვლა თვითონ ღმერთმაც
„ჩემმაც მე ვერ შემომბედოს.
„მინამ მოგკლამ მსურს აქ ჩემ წინ
„შეინანო ბრალი შენი
„აქ ჩემ ფეხთ წინ აღიარო
„შენვე შენი სიმუხთლენი“.
„მეფემ უთხრა:—„შენისთანა
„ჩემი რა გამკითხველია!
„ნუ მოგაქვს თავი იმით, რომ
„ძალა აღმართის მხვნელია.
„შენ წინ მოთქმა რას მიქვიან?
„რას მიქვიან შენანება?
„ჩემი გამკითხველი არი
„ნამუსი და ჩემი ნება.
„ჰქმენ რაც გინდა!.. მე არ გკითხავ
„რად გწადს მომკვეთო თავიო....
„სვავს ვინა ჰკითხავს: სისხლს რად სვამ,
„სვაო, რათა ხარ სვავიო?..
გაწყრა ყეენი ამაყი,

ეს როგორ გამიბედარ,
უბძანა, ჰგვემეთ და სცემეთ
ბნელეთის ჩააგდეთ ეგარ.
წაიყვანეს მეფე ჩვენი
და საბნელეთში ჩააგდეს;
შემოარტყეს გარს მცველები,
კარს კლიტეები დაადეს.

XXVI.

,,სასჯელი დაუგვიანა
იმ ღვთის-მგმობელმა თათარმა,
მინამ მოაკვლევინებდა,
სცემა, ჰგვემა და აწამა;
აწამა ვით სვავმა მტრედი
მეფე იგი საკვირველი
და ვერ გაძღა მის წვალებით
ის ულვთო და სისხლის-მსმელი.
ერთხელ მეფე, ნაწამები
ძლიერად და ულმობლად —,
ბნელში ეგდო ძალ-მიხდილი
უპატრონოდ, უზრუნველად.
როცა ღონეზედ მოვიდა,
ადგა, მუხლი მოიყარა,
პირქვე დაემხო ლოცვითა
და ცრემლები გადმოყარა.

მოსთქვამდა თუ:—,,ღმერთო, ღმერთო!
,,გთხოვ, მიწყალო, შემიბრალო,
რაც გადამხდა, განკითხვის დღეს
მადლად მე არ ჩამითვალო.
,,მე არა გთხოვ მანდ წამებას
აქ წამებით შემიმცირო,
მე გთხოვ, სისხლი აქ დაღვრილი
ჩემი სხვისთვის შეიწირო.
,,ღმერთო, ღმერთო!.. თვალწინ მიდგა
დიდ-ტანჯული მე მე შენი...
ვით მით ყველა, ისეც ჩემით
ერი ჩემი დაიხსენი...

XXVII.

უეცრად კარი გაიღო,
რკინით, კლიტით დაჭედილი;
ორი ვიღაც შემოვიდა
ფეხ-აკრეფით როგორც ჩრდილი,
მივიდნენ და თაყვანი სცეს
მეფესა გაოცებულსა...
მერე იცნა, მისნი იყვნენ,
და ჩაიკრა ორივ გულსა.
მოახსენეს:—,,შეგვისყიდეთ,
,,და გავტეხეთ ქრთამით კარი. .
,,ყველა მზაა!.. თავს უშველე,
,,აწ შენი ხსნა შენს ხელთ არი.

„ნუღარ იცდი... თუ არ ესლავ,
მერე გვიანღა იქნება:
„ხვალ თავს გჭრიან,—ასეაო
„ყეენისა თურმე ნება."
უბრძანა თუ:—„ადრეც მითქვამს,
„არ გადვირჩენ სხვისით თავსა,
„ჩემმაგიერ არ დავღუპავ
„ჩემს ქვეყანას და ჩემს ხალხსა.
„ჩემს გაქცევას ხომ ზედ მოჰყვა
„ხალხის სრვა და ქვეყნის რბევა!
„არა არ ვიქ!.. ტყუილია
„თათბირი და ყველა რჩევა!.."
ბევრს ევედრნენ და არ გაჰყვა
მეფე თავის ერთგულ ყმათა...
ნეტა რა გულმა გაუძლო
მათს ხვეწნას და მუდარათა!

XXVIII.

„გათენდა დღე ზართ ამსდელი...
ვაი იმა დღის დამსწრესა!
ტყვე-მეფე გამოიყვანეს
მოედანსა თავთ-საკვეთსა
ხალხი თამაშით მოსული
ვით ჭიანჭველა ირეოდა,
თვით ვეზირიც ყეენისა
იქ იყო და რიგს აწყობდა.

ვეზირს გვერდთ ედგა ჯვალათი
ერთი რაღაც საზარელი,
იღლიამდინ დაემკლავა
მარღვიანი ტლანქი ხელი.
ამ ორ შუა ჩააყენეს
ფერ მიხდილი წვალებითა...
დადგა მეფე... ღმერთს შეხედა
ნაღვლით სავსე თვალებითა.
მერე თვალი იმავ ნაღვლით
მოედანს შემოატარა...
ის ყოფა და ის ჯვალათი
სანახავათ შეეზარა.
შეკრთა როგორც სორციელი
უმისოთაც ქანც—წყვეტილი,
დასუსტდა და წაბარბაცდა
როგორც ერთი დაბნედილი.
მაგრამ ისევ თავს უშველა,
არ დაუთმო სორცსა სული...
ამ დროს ტირილიც მოესმა,
ქვითინი გამწარებული.
გაოცდა და მიიხედა,
ნახა თვისნი დიდებულნი!...
სულ მთლად იქ მოგროვილიყვნენ
ვინც კი იყვნენ თან ხლებულნი.
მღვდელ-მთავარიც მათთან იყო,

თავთ იცემდნენ, პირს იხოკდნენ,
მათის ცოდვით და ვაებით
ქვებიც კი ატირდებოდნენ
თავისიანთთ დანახვაზედ
მოაგონდა ყველაფერი,
სახლი, კარი, თვისი-ტომი,
ქვეყანა და თავის ერი.
ეჰა, გასტყდა რკინის გული!
მეფე მაგითი იძლია!
ამას კი ველარ გაუძლო,
აქ კი ხორცმა სულსა ჰსძლია!..
მობრუნდა და ორსავ თვალზედ
კვნესით ხელი მიიფარა...
ვეზირს უთხრა:—დამიხსენი!..
რაც გადამხდა, იგიც კმარა!...
ჰსთქვა და თქმული თვით შეჰზარდა..
სახელი არ წაიხდინა!
—„ჰა, ჯალათო!“—დაიძახა
და კისერი გაიწვდინა.
მანც აიღო ხელთ ნაჯახი,
ერთ წამს კისერს დაუსწორა,
დაჰსცა და ერთის დაკვრითა
თავი ტანსა მოაშორა.